

BP PAWEŁ SOCHA

Sylwetki Administratorów Apostolskich i Biskupów Diecezji Zielonogórsko- Gorzowskiej

WPROWADZENIE

Przydzielenie Polsce przez układ w Jałcie i Poczdamie tzw. Ziem Zachodnich, wytyczenie granic Polski powojennej powiązane z przemieszczeniem wielu milionów Polaków z terenów Wschodnich na Ziemię Zachodnią i kilku milionów Niemców z Ziem Zachodnich za Odrę i Nysę - bez podpisania traktatu pokojowego - to wszystko postawiło Stolicę Apostolską i Kościół Katolicki w Polsce wobec niezwykle delikatnego problemu. Przybywający na Ziemię Zachodnią - niemal w 100 procentach katolicy - potrzebowali troski duszpasterskiej ze strony duchownych katolickich narodowości polskiej. Zresztą katolickich duszpasterzy autochtonów było bardzo mało. Teren ten zamieszkiwali bowiem niemal w 95 procentach protestanci.

Stolica Apostolska nie ustanawia nowej administracji kościelnej na stałe, bez podpisania traktatów politycznych, które stabilizują uznanie granic między danymi państwami. Nie może jednak pozostawiać wiernych bez troski duszpasterskiej. Dlatego udzieliła kardynałowi A. Hlondowi 8 lipca 1945 r., czyli cztery dni po zakończeniu konferencji w Poczdamie, uprawnień do zabezpieczenia duszpasterskiego Ziem Zachodnich, na których zamieszkał polscy katolicy.

Prymasi polscy - kard. A. Hlond, a po nim kard. S. Wyszyński starali się, zgodnie z ustawodawstwem kościelnym, przydzielać wyznaczonym administratorom apostolskim takie uprawnienia, dzięki którym posługa duszpasterska wobec wiernych mogła być realizowana bez przeszkód, ważnie i godziwie. Czynili to zawsze w porozumieniu ze Stolicą Apostolską. Stąd niezwykła złożoność samej struktury prawnej Kościoła na Ziemiach Zachodnich.

Wykład niniejszy nie ma na celu badania kolejnych zmian statusu prawnego powstałej w 1945 r. Administracji Apostolskiej Kamieńskiej Lubuskiej i Prałatury Pilskiej z siedzibą w Gorzowie Wlkp. Ograniczyć się

trzeba do treści, którą obejmuje wyznaczony temat. Jednak nie da się pominąć statusu prawnego kolejnych rządców Administracji.

Temat będzie ujęty w trzech działach. Najpierw podamy kolejne określenia prawne, jakie stosowano dla nowej Administracji od roku 1945 do 1997. Na tym tle wyliczyć trzeba kolejnych rządców jednostki administracyjnej Kościoła na tych terenach po czym można dopiero omówić sylwetki kapłanów i biskupów, którzy pełnili funkcję ordynariuszy i wikariuszy kapitulnych czy też apostolskich.

A. OKREŚLENIA PRAWNE JEDNOSTKI TERYTORIALNEJ KOŚCIOŁA NA ZIEMI LUBUSKIEJ

Analizując dokumenty wydawane przez Stolicę Apostolską i przez prymasów Polski można wyróżnić następujące określenia prawne jednostki administracyjnej Kościoła na Ziemi Lubuskiej po 15 sierpnia 1945 r.:

I. Administracja Apostolska Kamieńska Lubuska i Prałatury Pilskiej

(od 15 sierpnia 1945 r. do grudnia 1950 r.)

II. Ordynariat Gorzowski (od grudnia 1950 r. do 25 maja 1967 r.)

III. Administracja Apostolska Gorzowska "ad nutum Sanctae Sedis"
(od 25 maja 1967 r. do 28 czerwca 1972 r.)

IV Diecezja Gorzowska (od 28 czerwca 1972 r. do 25 marca 1992 r.)

V. Diecezja Zielonogórsko-Gorzowska (od 25 marca 1992 r.)

B. KATALOG RZĄDCÓW JEDNOSTKI TERYTORIALNEJ KOŚCIOŁA NA ZIEMI LUBUSKIEJ

I. Ks. dr Edmund N O w i C K i - administrator apostolski Administracji Apostolskiej Kamieńskiej Lubuskiej i Prałatury Pilskiej z siedzibą w Gorzowie Wlkp.

Od 15 sierpnia 1945 r. do 26 stycznia 1951 r.

II. Ks. prał. Tadeusz ZAŁUCZKOWSKI - wikariusz kapitulny i administrator Ordynariatu Gorzowskiego.

Od 27 stycznia 1951 r. do 19 lutego 1952 r.

III. Ks. Prałat Zygmunt SZELAŻEK - wikariusz kapitulny i administrator Ordynariatu Gorzowskiego

Od 15 marca 1952 r. do 6 grudnia 1956 r.

IV. Bp dr Teodor BENSCH - pierwszy biskup Ordynariatu Gorzowskiego.

Od 6 grudnia 1956 r. do 7 stycznia 1958 r.

V. Ks. dr Józef MICHALSKI - wikariusz kapitulny Ordynariatu Gorzowskiego.

Od 8 stycznia 1958 r. do 6 września 1958 r.

VI. Bp Wilhelm PLUTA - biskup Ordynariatu Gorzowskiego, Administracji Apostolskiej Gorzowskiej "ad nutum Sanctae Sedis" i biskup diecezjalny Diecezji Gorzowskiej.

Od 6 września 1958 r. do 22 stycznia 1986 r.

VII. Bp Paweł SOCHA - administrator Diecezjalny Diecezji Gorzowskiej.

Od 23 stycznia 1986 r. do 20 października 1986 r.

VIII. Bp Józef MICHALIK - biskup diecezjalny Diecezji Gorzowskiej i Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej.

Od 20 października 1986 r. do 23 kwietnia 1993 r.

IX. Bp Paweł SOCHA - administrator diecezjalny Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej.

Od 23 kwietnia 1993 r. do 19 lipca 1993 r.

X. Bp Adam DYCZKOWSKI - biskup diecezjalny Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej

Od 19 lipca 1993 r.

C. ADMINISTRATORZY I BISKUPI ORDYNARIUSZE

Przy omawianiu rządców administracji, ordynariatu i diecezji gorzowskiej bardziej szczegółowo omówieni zostali pierwsi czterej rządcy. Postacie te są współczesnym mało znane. Ponadto, za czasów ich rządów w administracji było najostrejsze prześladowanie Kościoła w Polsce. Biskupów: W. Pluteę, J. Michalika i obecnego biskupa A. Dyczkowskiego

niemał wszyscy diecezjanie znają z autopsji. Dlatego zarówno ich biografie, jak i działalność będzie przedstawiona w wielkim skrócie.

I. Administrator Apostolski w Gorzowie Wlkp.,

Ks. dr Edmund NOWICKI

(* 13 września 1900 r. + 10 marca 1971 r.)

Kardynał August Hlond w ciągu jednego miesiąca zdołał wyszukać wśród duchowieństwa polskiego pięciu księży doskonale przygotowanych do trudnych zadań organizowania życia Kościoła na Ziemiach Odzyskanych. Jednym z nich był ks. dr Edmund Nowicki, doświadczony prawnik po studiach rzymskich i praktyce w instytucjach kościelnych, zaangażowany w różnych dziedzinach duszpasterstwa, szczególnie w duszpasterstwie młodzieżowym. Doświadczenia te, jak i przeżycia z obozu koncentracyjnego, w którym przebywał w czasie wojny sprawiały, że do Gorzowa Wlkp. przyszedł kapłan posiadający doskonały zmysł organizacyjny, gorliwość apostolską, a przede wszystkim ducha Kościoła.

1. ŻYCIE BPA EDMUNDA NOWICKIEGO

Ks. dr Edmund Nowicki urodził się dnia 13 września 1900 roku w Trzemesznie, pow. Mogilno. Świecenia kapłańskie otrzymał z rąk ks. kard. Edmunda Dalbora w katedrze gnieźnieńskiej w dniu 15 marca 1924 r. Po święceniach pracował jako wikariusz w parafii Najśw. Serca Pana Jezusa w Poznaniu od 1 kwietnia 1924 r. do 30 czerwca 1927 r. Działalność duszpasterska i zainteresowania naukowe sprawiły, że został skierowany na studia z prawa kanonicznego do Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. W 1930 r. uzyskał stopień doktora prawa kanonicznego. Odbywał też aplikaturę w Kongregacji Soboru i w Najwyższym Trybunale Roty Rzymskiej.

Po powrocie do kraju pracował jako referent Kurii Arcybiskupiej. Równocześnie był adwokatem przy Metropolitalnym Sądzie Duchownym w Poznaniu, a potem wiceoficjałem tegoż Trybunału. Pracował też w duszpasterstwie akademickim.

3 października 1939 r. został przez władze okupacyjne aresztowany i od 4 maja 1940 osadzony w obozie dla duchownych w Dachau, a później w Gusen/Mathausen. Po powrocie z obozu podjął na nowo pracę jako kanclerz Kurii Arcybiskupiej i jako wiceoficjał w Metropolitalnym Sądzie Duchownym w Poznaniu. Po powrocie Kardynała Augusta Hlonda

z Rzymu brał czynny udział w przygotowywaniu jego spotkań z rządcami diecezji we Wrocławiu i Gdańsku oraz rozmów z kandydatami na administratorów. 15 sierpnia 1945 r. otrzymał nominację na administratora do Gorzowa¹

2. BUDOWANIE INSTYTUCJONALNYCH ZRĘBÓW ADMINISTRACJI APOSTOLSKIEJ W GORZOWIE WLKP.

Poza kilkudziesięcioma parafiami, w tym jednej parafii Św. Krzyża w samym Gorzowie Wlkp., nie istniały żadne instytucje, które wymagane są do funkcjonowania instytucji kościelnej takiej jak Administracja Apostolska. Nie było kurii biskupiej ani sądu duchownego, ani seminarium duchownego, ani katedry. Nie było również budynków przeznaczonych na te instytucje.

Teren Administracji Apostolskiej liczył 44.836 km², obejmował 37 powiatów, wchodzących do pięciu województw: szczecińskiego, koszalińskiego, gdańskiego, poznańskiego i zielonogórskiego.

Na terenie Administracji istniało w 1945 r. tylko 151 parafii katolickich, 16 dekanatów - z tego 8 dekanatów na terytorium dawnej Prałatury Pilskiej, 4 dekanaty z przyłączonej części archidiecezji wrocławskiej i 4 dekanaty z diecezji berlińskiej. Katolicy stanowili prawdziwą diasporę. Istniało natomiast 750 gmin protestanckich.

Przychylne wówczas władze miasta Gorzowa Wlkp. oddały dom przy ul. 30 Stycznia 1 na rezydencję i tymczasową Kurię Biskupią. Z dniem 1 maja 1946 r. siedziba Kurii Biskupiej została przeniesiona na ul. Łokietka 17², a z dniem 15 października 1947 r. ostatecznie do budynku przy ul Drzymały 36³

Dla usprawnienia łączności w Administracji, opracowany został już w lipcu 1946 r. i Schematyzm Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej⁴ W Schematyzmie tym zamieszczono wykaz 23 dekanatów i 233 parafii. Następnie Ks. Administrator postanawia opracować obszerny Schematyzm już w 1947 r.⁵ Prace jednak przedłużały

---

¹ AKBZG - Akta personalne.

² ZAAKLPP II 1946 nr 5 s. 40.

³ ZAAKLPP III 1947 nr 5 s. 333.

⁴ Wydany na powielaczu, liczy 29 stron plus 4 nienumerowane strony alfabetycznego spisu duchowieństwa, którego stan wynosił 267 kapłanów.

⁵ ZAAKLPP II 1946 nr 7 s. 8 n.

się i dopiero w 1949 r. ukazał się Schematyzm drukowany, liczący 462 strony⁶

Z dniem 29 października 1950 r. ustanowiony został specjalnym dekretem z l.dz. 7374/50 Sąd Duchowny Administracji Apostolskiej. Rozpoczęcie prac nastąpiło w dniu 30 października tegoż roku w rezydencji Ks. Administratora przy ul. 30 Stycznia nr 1 w Gorzowie Wlkp.⁷

3. REORGANIZACJA SIECI DEKANATÓW I PARAFII W ADMINISTRACJI

Na tereny opuszczone przez ludność niemiecką przybywały transporty z ludnością polską usuwaną z ziem, które na mocy umowy poczdamskiej przejął Związek Radziecki. W pierwszych miesiącach letnich przybyło ponad 50 tys. ludzi, a pod koniec roku 1946 liczba przesiedlonych Polaków osiągnęła milion. W początkach 1950 r. liczba mieszkańców wynosiła półtora miliona ludzi. Ludzie ci niemal w 100% byli katolikami⁸

Przez pierwszy rok Administrator wizytował istniejące placówki i robił dokładne rozeznanie terenu. Trzeba było rozpoznać, gdzie są większe miejscowości, i które wioski powinny należeć do kościoła parafialnego, a które pozostać jako kościoły pomocnicze. Na podstawie możliwie wyczerpującego rozeznania - nie tylko na podstawie dokładnych map, ale także na podstawie wizji lokalnej, ks. Administrator wydał 8 czerwca 1946 r. "Dekret tymczasowej zmiany delimitacji niektórych dekanatów"⁹ Wyodrębnionych zostało 29 dekanatów i 509 parafii. Z powodu braku dostatecznej ilości kapłanów wiele parafii nie było obsadzonych. Obsługiwali je kapłani dojeżdżający z sąsiednich parafii. Dekretami z dnia 17 listopada 1948 r. utworzone zostały trzy nowe dekanaty: Sławno, Krosno n/O.¹⁰ i Drawsko¹¹, a z dniem 23 marca 1949 r. dekanat bytowski¹²

⁶ Schematyzm Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej. Gorzów 1949 s. 262.

⁷ J. Michalski. Dziesięciolecie Sądu Biskupiego w Gorzowie. GWK 1960 nr 4 s. 443-458.

⁸ Stan Kościoła katolickiego w Ordynariacie Gorzowskim na przestrzeni 1945-1956 GWK 1957 nr 1 s. 371 n.

⁹ ZAAKLPP II 1946 nr 5 s. 21-24.

¹⁰ ZAAKLPP IV 1948 nr 11-12 s. 350.

¹¹ ZAAKLPP V 1949 nr 1-2 s. 21.

¹² ZAAKLPP V 1949 nr 3-4 s. 124.

W relacji do Księży, w czasie zjazdu w dniach 3-5 lipca 1950 r. w Gorzowie Wlkp., Ks. Administrator stwierdził, że w Administracji pracuje 398 kapłanów, w tym księży diecezjalnych 238, a kapłanów zakonnych 160. Nie mogą oni obsłużyć wszystkich parafii, dlatego niektórzy muszą obsługiwać dwie, a nawet trzy. Na każdego kapłana przypadało przeciętnie ok. 4000 osób przy obszarze 112 km² 3-4 kościoły do obsługi. Wielu jednak kapłanów obsługiwało 6-10 kościołów, a na parafiach liczących 20 000 wiernych był tylko jeden wikariusz¹³

Pomimo tak wielkiego braku kapłanów, praca duszpasterska i budowlana, a także charytatywna osiągała niebywały dynamizm. Do 1950 r. uruchomiono 1202 kościoły i 72 kaplice, po ich odbudowaniu i wyposażeniu postawiono 2386 krzyży i 410 kapliczek przydrożnych¹⁴

4. TROSKA O FORMACJĘ DUCHOWIEŃSTWA I ŚWIECKICH WIERNYCH

Największą bolączką młodej Administracji był brak kapłanów do pracy duszpasterskiej. Dlatego Ks. Administrator wzywał do modlitwy o powołania, a także starał się pomóc młodym w odczytywaniu ich powołania. Dlatego już 4 czerwca 1946 r. zostało erygowane, a od 1 września zaczęło funkcjonować, Małe Seminarium w Gorzowie Wlkp., a we Wschowie, Internat Biskupi¹⁵. Z dniem 1 lipca 1947 r. zostało erygowane Małe Seminarium w Słupsku¹⁶

Potrzebne było jednak koniecznie własne Seminarium Duchowne Wyższe. Najpierw trzeba było przygotować odpowiednie pomieszczenia w budynkach przydzielonych, a położonych przy ul. Warszawskiej w Gorzowie Wlkp. Następnie Ks. Administrator podpisał umowę z Księżmi Misjonarzami św. Wincentego a Paulo ustalającą warunki i zasady kierowania przyszłym Seminarium Duchownym w Gorzowie przez wychowawców i profesorów z ww. zgromadzenia. Wcześniej Ks. Administrator wydał "Orędzie arcypasterskie do wiernych w sprawie Seminarium Duchownego"¹⁷. Wreszcie nadeszła radosna chwila otwarcia Wyższego Seminarium Duchownego w Gorzowie Wlkp. Uroczystego poświęcenia i otwarcia pierwszej uczelni wyższej w Gorzowie dokonał

¹³ Por. A. Piłat. Protokół z III-go zjazdu kapłanów Administracji Apostolskiej w Gorzowie w dniach 3-5 lipca 1950 r. W: ZAAKLPP VI 1950 nr 7-8 s. 207-229.

¹⁴ Por. Piłat, jw. s. 209 n.

¹⁵ ZAAKLPP II 1947 nr 6 s. 25.

¹⁶ ZAAKLPP III 1947 nr 5 s. 333.

¹⁷ ZAAKLPP III 1947 nr 6 s. 390-395.

kard. August Hlond w dniu 26 października 1947 r., w uroczystość Chrystusa Króla¹⁸

Ks. Administrator dbał też bardzo o formację wiernych świeckich w grupach, stowarzyszeniach i przez rekolekcje zamknięte. Dlatego opracował statuty i ustanowił Bractwo Żywego Różańca¹⁹, Krucjatę Eucharystyczną²⁰, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, rady parafialne; otworzył dwa domy rekolekcyjne, księgarnię katolicką w Gorzowie, a od 1946 wydawany był "Tygodnik Katolicki"

5. POSŁUGIWANIE DUSZPASTERSKIE

W pierwszym "Orędziu" Ks. Administrator ukazał kierunek swojej pracy duszpasterskiej. Priorytety były wyraźne: Bóg w życiu duchowym i publicznym, w rodzinie i w wychowaniu; i Maryja jako najkrótsza droga do Boga.

Za orędziem idą potem krótkie, rzeczowe i bardzo praktyczne instrukcje duszpasterskie: "w sprawie nauki przygotowawczej dzieci do sakramentów świętych"²¹, "instrukcja duszpasterska"²² itp. Najlepiej ujawnia się program duszpasterski w "Instrukcji", gdzie Ks. Administrator poleca duszpasterzom, aby: otoczyli opieką duchową dziatwę i tworzyli przedszkola; realizowali świadomie i w sposób zorganizowany "Caritas"; wiernym dawali każdego dnia okazję do spowiedzi i Komunii św.; w niedziele i święta głosili kazania katechizmowe; zwłoki zmarłych w stanie łaski zawsze chowali z udziałem kapłana; zaprowadzili godzinę św. i Mszę św. w Pierwszy Piątek wraz z nabożeństwem; urządzali w parafiach rekolekcje i misje św., stawiali krzyże przydrożne, figury i kapliczki...

O roli posługi duszpasterskiej w pracy Ks. Administratora świadczy fakt, że w lutym 1946 r. ustanowiony został Referent Kurii i Wizytator Nauki Religii, a 15 marca 1947 r. utworzony został odrębny Referat Duszpasterski.

Ogromny wpływ na działania duszpasterskie miały organizowane zjazdy duszpasterskie kapłanów Pierwszy taki zjazd odbył się

¹⁸ A. Baciński. Otwarcie Wyższego Seminarium Duchownego w Gorzowie. W: ZAAKLPP III 1947 nr 6 s. 463-466.

¹⁹ Statut Stowarzyszenia Żywego Różańca. W: ZAAKLPP I 1945 nr 3 s. 3-7.

²⁰ w sprawie Krucjaty Eucharystycznej Dzieci. Dekret. W: ZAAKLPP II 1946 nr 6 s. 1.

²¹ ZAAKLPP I 1945 nr 1 s.12 n.

²² ZAAKLPP I 1945 nr 1 s.15 n.

w Gorzowie 19-22 listopada 1945 r. Uczestniczyło w nim tylko 220 kapłanów. Drugi tego rodzaju zjazd odbył się w dniach 6-8 lipca 1947 r. w Gorzowie Wlkp. Uczestniczyło w nim około 300 kapłanów diecezjalnych i zakonnych spośród 352 pracujących w Administracji. Ks. Administrator po powitaniu przybyłych i słowie podziękowania za pełną poświęcenia pracę, omówił podstawowe działania duszpasterskie kapłana. Należą do nich: pogłębianie w wiernych znajomości podstawowych zasad wiary, nabożeństwa stanowe, czynne apostołstwo w rodzinie, w szkole, miejscu pracy..., a to wszystko w oparciu o źródło mocy - sakramenty święte. Kapłan powinien wchodzić w lud, być z ludem, i odznaczać się bezinteresownością. Na koniec zwrócił uwagę na urządzenie kursów i dekanalnych rekolekcji dla rad parafialnych²³ Księża powracali z tych spotkań pełni zapału i mocy do dalszej pracy duszpasterskiej. Przy wielkim braku książek i czasopism, czuli się ubogaceni wymianą doświadczeń duszpasterskich, modlitwą i wysłuchaniem ciekawych wykładów.

Trzeci, najbardziej rozbudowany pod względem informacji z życia Administracji, duchowości kapłaństwa i duszpasterstwa rodzin - zjazd księży odbył się w dniach 3-5 lipca 1950 r. w Gorzowie Wlkp. Odbywał się w piątą rocznicę ustanowienia Administracji. Miał więc charakter pewnego rodzaju podsumowania pracy dotychczasowej i programowania na przyszłość. Uczestniczyli w nim zaproszeni goście: bp Michał Klepacz z Łodzi, bp Jan Lorek z Sandomierza, bp Zdzisław Goliński z Lublina, adm. apost. Karol Milik z Wrocławia i adm. apost. Bolesław Kominek z Opola. W czasie trzydniowych obrad Ks. Administrator przedstawił stan faktyczny Administracji Gorzowskiej i zamierzenia na przyszłość²⁴

6. DZIEŁO MIŁOSIĘRDZIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Bardzo ważny dział pracy ewangelizacyjnej, jakim jest "Caritas", został wznowiony dekretem z 15 stycznia 1946 r.²⁵ Opublikowany też został obszerny Statut Związku "Caritas" Administracji²⁶, który do dnia dzisiejszego może stanowić wzór pracy parafialnych oddziałów charytatywnych.

---

²³ S. Ceptowski. Trzydniowy kurs duszpasterski w Gorzowie. W: ZAAKLPP IV 1948 nr 9-10 s. 309-328.

²⁴ Por. Piłat, jw.

²⁵ ZAAKLPP II 1946 nr 1 s.1 n.

²⁶ ZAAKLPP II 1946 nr 1 s. 2-16.

W lutym 1946 r. nadeszły pierwsze dary amerykańskie. Trzeba było stworzyć parafialne oddziały "Caritasu", by sprostać zadaniom. Dlatego rozbudowany został Związek "Caritas" do tego stopnia, że 31 grudnia 1947 r. liczył już 138 oddziałów, a Sekretariat odnotował 2798 pism wpływających i 2612 pism wysłanych.

Jak skuteczną i jak rozbudowaną była działalność charytatywna w tym czasie, świadczy wypowiedź bpa Edmunda Nowickiego z okazji jubileuszu 20-lecia Administracji Gorzowskiej, obchodzonego w Szczecinie 27 czerwca 1965 r. Dawny Administrator z Gorzowa mówił wówczas: "po niespełna roku na Ziemiach Odzyskanych stanęło do pracy około 150 kapłanów. A z jak płomiennym zapałem rzucili się oni do pracy nie tylko w zakresie czysto religijnym, lecz również by spieszyć na ratunek przybywającym w transportach: dzieciom, młodzieży, ubogim, sierotom, starcom, kalekom niech świadczą choćby niektóre liczby z roku 1946. Oto sierocińców kościelnych zorganizowaliśmy 12, przedszkoli 157, w których dożywiano dziennie około 10 tysięcy dzieci, żłobków otwartych 12, żłobków zamkniętych 10, zakładów wychowawczych dla młodzieży 22, internatów dla młodzieży szkolnej 10, szwalni dla ubogich dziewcząt 7, dom uzdrowiskowy przygotowany na 100 dzieci kalek, parafialnych przychodni lekarskich 18, ośrodków zdrowia 50, 54 szpitale kościelne dla nieuleczalnie chorych, kościelny szpital dla płucno chorych - na 90 łóżek, 11 domów noclegowych, 259 kościelnych przytułków, 105 parafialnych kuchni dla ubogich, wydających dziennie około 15 tysięcy bezpłatnych obiadów oraz 11 kuchni dożywających dziennie 2184 dzieci i młodzieży. Dalej: domy i stacje opieki nad matką i dzieckiem, misje dworcowe, czytelnie ludowe, świetlice parafialne itp. W rezultacie Kuria Biskupia w Gorzowie, poprzez swoje instytucje dobroczynne i swoich kapłanów, opiekowała się w roku 1946 87 tysiącami osób"²⁷ Trudno cokolwiek dodać do tak wyczerpującej wypowiedzi ówczesnego Administratora. On najlepiej znał nie tylko pracę duszpasterską Administracji, ale także dzieła, które są jej owocem - dzieła miłosierdzia.

7. BUDOWNICZY JEDNOŚCI KOŚCIOŁA I OJCZYZNY

Działania na rzecz jedności, stabilizacji i poczucia bezpieczeństwa było potrzebne Polakom wyrwanym z ojcowizn. Jak je utwierdzać w sercach wiernego ludu?

²⁷ Por. Przemówienie J. E. Ks. Bpa Nowickiego. GWK 1966 nr 10 s. 129.

Ks. Administrator wiedział dobrze, że lud ten jednoczyły pielgrzymki i tłumne gromadzenie się w sanktuariach. Dlatego szukał na terenie Administracji sanktuarium Maryjnego. Gdy tylko odkrył Rokitno z przepięknym obliczem Niepokalanej, Pani Rokitniańskiej, natychmiast postanowił uczynić Częstochowę Zachodu z bogatego w historię miejsca pielgrzymkowego.

Oddał do renowacji obraz przechowywany przez rokitniańskich parafian, pieczołowicie strzeżony przed profanacją i zniszczeniem w okresie przemarszu wojsk ze Wschodu. Następnie, zaplanowany przez Episkopat Polski akt oddania się Niepokalanemu Sercu Maryi przez wszystkie diecezje, wykorzystał na poświęcenie Matce Bożej Rokitniańskiej całej Administracji, a Maryję Rokitniańską w Jej Cudownym Obrazie ogłosił Patronką tych ziem. Aktu tego dokonał w Gorzowie Wlkp., 15 sierpnia 1946 r., w czasie uroczystej Mszy św. przed Cudownym Obrazem Pani Rokitniańskiej, przy udziale delegacji z wszystkich istniejących wówczas parafii i tłumnym udziale wiernych z Gorzowa i okolic. Wszyscy uświadomili sobie, że tutaj są pod czułą opieką Matki Bożej, a tym samym u siebie w domu, jak na swoich ojcowskich ziemiach, gdzie mieli wiele sanktuariów Maryjnych.

Drugim czynnikiem jednoczącym było docieranie do wiernych poprzez środki przekazu, czyli przez czasopisma. Już od 15 września zaczął Administrator wydawać "Zarządzenia Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej", jako organ urzędowy dla duchowieństwa. Sam troszczył się o ubogacanie jego treści w odpowiednie działy, konieczne dla formacji duchowej, intelektualnej i pastoralnej kapłanów.

Pragnął też dać wiernym dobrze wydawany tygodnik, dzięki czemu wierni mogliby przeżywać razem z Kościołem i narodem swoje problemy duchowe, społeczne, religijne i kulturalne. Dzięki zapobiegliwości Ks. Administratora już 19 maja 1946 r. ukazał się pierwszy numer pisma pt. "Tygodnik Katolicki" Starał się też wydawać "Kalendarz Ziem Odzyskanych" Ukazały się tylko trzy roczniki 1947, 1948, 1949.

Wskutek restrykcji cenzury, która uniemożliwiała wydawanie całych tekstów, najpierw musiano przerwać wydawanie "Kalendarza Ziem Odzyskanych", w drugiej kolejności "Zarządzeń Administracji Apostolskiej..." w 1952 r. i wreszcie "Tygodnika Katolickiego" w 1953 r.

Po pięciu i pół latach pełnej oddania pracy dla rozwoju życia wiary na tych ziemiach, władze państwowe wydal�y ks. administratora apostolskiego Edmunda Nowickiego z dniem 26 stycznia 1951 r.

z Gorzowa z wyraźnym zakazem przebywania na tym terytorium. Ojciec Święty Pius XII mianował ks. dra E. Nowickiego Protonotariuszem Apostolskim, a w czasie pobytu ks. Prymasa Stefana Wyszyńskiego w Rzymie 29 kwietnia 1951 r. otrzymał nominację na biskupa koadiutora "sedi datus" w Gdańsku. Z powodu sprzeciwu władz państwowych nie mógł w przepisany czas przyjąć święceń biskupich. Dopiero na wyraźne polecenie Ojca Świętego Piusa XII, otrzymał je potajemnie w kaplicy biskupiej w Poznaniu z rąk abpa Walentego Dymka, przy współudziale biskupów: Franciszka Jedwabskiego, sufragana z Poznania i Lucjana Bernackiego, sufragana z Gniezna.

Wydarzenia polityczne w październiku 1956 r. doprowadziły do uwolnienia ks. Prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego i złagodzenie prześladowań Kościoła. Ks. bp E. Nowicki objął więc diecezję gdańską 8 grudnia 1956 r. Jako doskonały organizator, zaczął wydawać miesięcznik diecezjalny dla duchowieństwa, zreorganizował Kurię Biskupią i utworzył Wyższe Seminarium Duchowne w Gdańsku-Oliwie.

5 marca 1964 r. zmarł w Dusseldorfie dotychczasowy biskup diecezjalny diecezji gdańskiej Karol Maria Splett. Papież Paweł VI bullą z dnia 7 marca 1964 r. ustanowił bpa E. Nowickiego trzecim w historii rezydencjalnym biskupem gdańskim. Złośliwa infekcja od 10 lutego 1971 r. spowodowała mocne osłabienie organizmu. Leczył się w szpitalu w Warszawie i tam też zmarł w dniu 10 marca 1971 r. Uroczystości pogrzebowe odbyły się w Bazylice Mariackiej w Gdańsku, a trumnę ze zwłokami złożono w krypcie pod kaplicą opatów oliwskich w katedrze w Oliwie²⁸

II. Ks. prałat Tadeusz ZAŁUCZKOWSKI

* 13 marca 1901 r. - + 19 lutego 1952 r.

Urodził się w Sorokach, pow. Kołomyja, 13 III 1901 r. Pochodził z rodziny nauczycielskiej. Jako młody chłopiec był kawalerzystą i bronił niepodległości Polski pod duchowym przewodnictwem ks. kapelana Tarnowskiego. Wstąpił do Seminarium Duchownego we Lwowie.

Na kapłana został wyświęcony w diecezji lwowskiej 29 IV 1924 r. przez bpa Bolesława Twardowskiego. Odznaczał się pogodą ducha, roztropnością i dobrocią. Z tego względu został skierowany przez biskupa archidiecezji do bardzo trudnej, zbuntowanej parafii w Kaczanówce.

²⁸ MDG 1971 nr 3-4.

Pracował tam do wybuchu II wojny światowej. Doprowadził do pojednania i zgody w parafii. W drugiej połowie 1939 r. został proboszczem w parafii św. Elżbiety we Lwowie. Była to bardzo odpowiedzialna placówka duszpasterska. Dał się tam poznać jako kapłan wrażliwy na ludzką biedę, na potrzeby materialne i duchowe. Nazywano go ojcem cierpiących i potrzebujących. Pracował w tej parafii do końca czerwca 1946 r., czyli do wyjazdu na Ziemię Zachodnie w ramach tzw. repatriacji.

Na terenie Ordynariatu Gorzowskiego pracował od 1 VIII 1946 r. Po przyjeździe ze Lwowa otrzymał parafię Św. Rodziny w Szczecinie wraz z obowiązkami dziekana dekanatu szczecińskiego.

Od 27 stycznia 1951 r. kierował Ordynariatem Gorzowskim na podstawie wyboru, jakiego dokonała Rada Konsultorów Administracji Gorzowskiej²⁹ Ks. Prymas zatwierdził ten wybór, podobnie jak inne zmiany w administracjach Ziemi Zachodnich. Pismem Sekretariatu Prymasa Polski z 8 lutego 1951 r. Ksiądz Prymas poinformował: "Episkopat Polski podaje do wiadomości Przewielebnego Duchowieństwa i Wiernych, że w wyniku przeprowadzonych zmian w zarządzie kościelnym na Ziemiach Zachodnich - Prymas Polski udzielił jurysdykcji kanonicznej wybranym przez Rady Konsultorów Diecezjalnych Kapłanom, którzy sprawują odąd władzę kościelną na tych ziemiach zgodnie z prawem kanonicznym"³⁰

W czasie pracy pasterskiej jako ordynariusz Ordynariatu Gorzowskiego wydał 15 sierpnia 1951 r. odezwę do duchowieństwa i wiernych w sprawie utrzymania kościołów i seminariów diecezji³¹ Wydał też list pasterski na temat rozśpiewania wiernych w parafiach³²

---

²⁹ Relacja ks. prałata Henryka Guzowskiego, któremu opowiadał ks. K. Żarnowiecki następujące wydarzenia: Ks. Prymas wezwał ks. K. Żarnowieckiego i wręczył mu zalakowany list, zaznaczając, że gdy zdarzy się sytuacja, w której ktoś z księży powie, który z obecnych księży ma list od Prymasa Polski? Wówczas może ten list otworzyć i przeczytać. Stało się to w czasie sesji Konsultorów 27 i 1951 r. Ks. Tad. Załuczkowski - z polecenia Prymasa zapytał: kto z obecnych kapłanów posiada list od Ks. Prymasa. Zgłosił się ks. K. Żarnowiecki. Otworzono list, w którym ks. Tadeusz Załuczkowski był desygnowany na wikariusza kapitulnego. Jego też Rada Konsultorów wybrała. W ten sposób w Gorzowskiej Administracji wybory odbyły się zgodnie z życzeniem ks. Prymasa.

³⁰ Por. Komunikat Episkopatu w sprawie Ziemi Zachodnich. W: AKG 7: 1951 s. 1.

³¹ Por. Odezwa do duchowieństwa i wiernych Ordynariatu Gorzowskiego. W: ZKG 7: 1951 s. 193-195.

³² List pasterski. W: Tamże s. 195-199.

Na podstawie upoważnienia otrzymanego od kard. S. Wyszyńskiego, pismem z 11 maja 1951 r. nr 2194/51/R erygował 131 parafii.

Pismem z dnia 18 lutego 1952 r. ks. Marian Kumala, kanclerz Kurii powiadomił o poważnej chorobie ks. prałata T. Załuczковского i wezwał księży do modlitw o zdrowie³³

Zmarł 19 lutego 1952 r, o godz. 22.40³⁴ W kilka godzin przed śmiercią otrzymał telegram od Ks. Prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego z prymasowskim błogosławieństwem.

Zmarł ubogi i pełen dobroci kapłan. Po śmierci stwierdzono, że "majątek jego to właściwie tylko najpotrzebniejsze rzeczy do życia"³⁵

Przeniesienie zwłok z rezydencji do katedry gorzowskiej odbyło się 22 lutego 1952 r. o godz. 17.00. Kondukt żałobny prowadzili biskupi: Eugeniusz Baziak i Franciszek Jedwabski.

23 lutego odbyły się uroczystości pogrzebowe. Mszę św. pogrzebową odprawiał ks. bp Franciszek Jedwabski jako delegat Ks. Prymasa S. Wyszyńskiego. Słowo Boże wygłosił ks. Administrator z Opola Emil Kobierzycki. Po Mszy św. kondukt żałobny ruszył w kierunku kościoła Św. Krzyża, gdzie na miejscowym cmentarzu złożone zostało ciało drugiego Administratora Ordynariatu Gorzowskiego³⁶

III. Ks. prałat Zygmunt Szelażek

(* 16 kwietnia 1905 r. + 30 lipca 1982 r.)

Ks. Zygmunt Szelażek ur. się 16 kwietnia 1905 r. Ojciec jego był z zawodu murarzem. Rodzina była głęboko religijna. Dwie siostry ks. prałata wstąpiły do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo.

Do gimnazjum uczęszczał w Tarnopolu. Wstąpił do Seminarium Duchownego we Lwowie. Świecenia kapłańskie otrzymał 30 października 1932 r. Studia teologiczne odbywał częściowo w kraju, a częściowo w Rzymie na Uniwersytecie Gregoriańskim.

Po powrocie ze studiów pracował kolejno w kilku placówkach wikariuszowskich. Ze Słowity - parafii w powiecie Złoczowskim - gdzie

³³ Por. Do Wielebnych Księży. W: AKG 8: 1952 s. 1.

³⁴ Por. Do Wielebnego Duchowieństwa. W: Tamże s. 1-2.

³⁵ Por. M. Kumala. Do Wiernych Diecezji. W: Tamże s. 3.

³⁶ Por. J. Anczarski. Ostatnia droga Ordynariusza Diecezji Gorzowskiej. W: Tamże s. 5-12.

zastał go wybuch wojny, po jej zakończeniu przybył jako repatriant na Ziemię Zachodnie do Administracji Gorzowskiej. Objął parafię Tychów. Gdy powołane zostało do istnienia Małe Seminarium w Słupsku, został mianowany jego dyrektorem 10 września 1947 r. Wybrany przez Radę Konsultorów na wikariusza kapitulnego, został zaaprobowany przez Kardynała Stefana Wyszyńskiego i dnia 15 marca 1952 r. objął obowiązki ordynariusza Ordynariatu.

Dekretem ks. Prymasa S. Wyszyńskiego z 12 maja 1952 r. otrzymał uprawnienia do samodzielnego zarządzania Ordynariatem zgodnie z kodeksem prawa kanonicznego. Mógł również występować publicznie w stroju pontyfikalnym³⁷

Na pierwszym planie pracy pasterskiej postawił sobie nowy Ordynariusz postugę wobec kapłanów: zatroskanie o ich życie duchowe, a także o formację do kapłaństwa oraz o powiększenie ilości kapłanów. W tej dziedzinie zbierał owoce swoich poprzedników. Seminarium w Gorzowie wydało pierwszych 30 kapłanów i co roku ich przybywało. Skierował też odezwę do wszystkich biskupów polskich i do wyższych przełożonych zakonów męskich, by skierowali swoich kapłanów do pracy w ogromnym terenie Ordynariacie Gorzowskim. W chwili objęcia urzędu, w 1952 r. pracowało w Ordynariacie tylko 448 kapłanów, a już w 1955 r. było ich 556³⁸

W obliczu wielkiego napływu kandydatów do Wyższego Seminarium Duchownego w Gorzowie Wlkp. postarał się o przejęcie od Księża Salezjanów domu poklasztorowego w Paradyżu i przeznaczył go na Seminarium Duchowne dla pierwszych trzech roczników. W roku otwarcia seminarium w Paradyżu studiowało tam ponad 100 alumnów.

Powolna stabilizacja pracy duszpasterskiej i wielki wysiłek duszpasterski i administracyjny kapłanów na ogromnym terenie Ordynariatu sprawiał, że kapłani zapadali na różne choroby i musieli przechodzić na emeryturę. Dlatego powołał do życia specjalną instytucję pod nazwą: Wzajemna Pomoc Kapłańska, by zaopiekowali się tymi kapłanami. Była to forma ubezpieczenia wewnętrznego, gdyż duchownych władze państwowe nie chciały ubezpieczać. Zapoczątkował też opiekę nad starszymi kapłanami w Domu Księża Emerytów w Rokitnie.

---

³⁷ Por. Ordynariusz Gorzowski otrzymał pełne prawa biskupa rezydencjalnego. W: Tamże s. 13.

³⁸ Por. J. Anczarski. Praca ks. kan. Z. Szelażka na stanowisku Ordynariusza Diecezji. GWK 1970 nr 13 s. 219.

Przybywanie coraz większej ilości młodych kapłanów do pracy w parafiach stwarzało sytuacje wymagające uregulowania prawnego co do zasad współpracy, utrzymania, warunków mieszkaniowych i wynagrodzeń wikariuszy. Wydał specjalny "Regulamin", który miał określać status wikariusza, jego warunki materialne i stosunek do ks. proboszcza i proboszcza do wikariusza.

Troszczył się o Sanktuaria Maryjne, szczególnie o Rokitno.

Wiele uwagi poświęcał duszpasterstwu sióstr zakonnych. Wydawany był specjalny okólnik z materiałami formacyjnymi dla sióstr zakonnych.

Przez blisko pięć lat zwizytował niemal wszystkie parafie w Ordynariacie, udzielając wszędzie bierzmowania ogromnej liczbie wiernych, którzy często od wybuchu wojny nie mieli możliwości przyjęcia sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej.

Zabiegał o to, by w każdej parafii odbywały się rekolekcje wielkopostne, a także adwentowe. Przygotowywał domy rekolekcyjne dla grup katolików świeckich, zwłaszcza młodzieży maturalnej. Działały one w Gorzowie, Szczecinie i w Klenicy.

Wielką zasługą ks. Z. Szelażka było zarządzenie o opracowaniu dziesięciolecia każdej parafii z podaniem szczegółowych danych dotyczących pracy duszpasterskiej i administracyjnej. Powstało z tych opracowań pięć wspaniałych tomów dokumentacji o wielkim znaczeniu żywego świadectwa ogromnej pracy Kościoła na tych terenach.

Ks. Z. Szelażek powołał Radę Liturgiczną, ustanowił Diecezjalną Komisję Obrzędów Liturgicznych, Diecezjalną Komisję Sztuki Kościelnej, Diecezjalną Komisję Muzyki i Śpiewu Kościelnego, Wzajemną Pomoc Kapłańską Ordynariatu, Dom Księży Emerytów w Rokitnie, Studium Katechetyczne dla sióstr zakonnych w Słupsku i Szczecinku, Diecezjalny Instytut Katechetyczny w Rokitnie.

Po wydarzeniach październikowych i nominacji ks. bpa Teodora Benschka na rządcę Ordynariatu Gorzowskiego, ks. Z. Szelażek przekazał władzę na ręce delegata ks. bpa T. Benschka - ks. wikariusza generalnego dra Władysława Sygnatowicza 6 grudnia 1956 r. Poprosił o urlop wypoczynkowy, a potem został proboszczem parafii św. Rodziny w Szczecinie. Zmarł w dniu 30 lipca 1982 r.

IV. Pierwszy biskup gorzowski - Bp dr Teodor BENSCH

(* 13 marca 1903 r. + 7 stycznia 1958 r.)

Dwanaście lat oczekiwał Gorzów na swojego biskupa. Cierpienia milionów Polaków prześladowanych za wiarę, internowanie kard. Stefana Wyszyńskiego, ingerencje administracyjne i polityczne władz państwowych w wewnętrzne życie Kościoła przez przywłaszczenie sobie prawa obsadzania stanowisk kościelnych, ograniczenia w budownictwie sakralnym, usuwanie katechizacji ze szkół itp. - zaowocowały potężną manifestacją wiary w czasie jubileuszu 300-lecia ślubów Jana Kazimierza, obchodzonych uroczystie na Jasnej Górze 26 sierpnia 1956 r. W uroczystości uczestniczyło ponad milion pielgrzymów z całej Polski. Znamiennym był pusty tron Prymasa Polski, który, będąc autorem Ślubów Jasnogórskich, nadal przebywał w odosobnieniu.

Biskup Teodor Bensch dla Ordynariatu Gorzowskiego był już konsekrowany w 1954 r., ale nie wolno mu było objąć posługi duszpasterskiej. Dopiero wydarzenia tzw. "polskiego Października" spowodowały znaczną "odwilż" w przywróceniu praw Kościoła i ludzi wierzących. Teraz bp Teodor Bensch mógł wreszcie przybyć do wiernych Kościoła gorzowskiego, do których z woli Chrystusa był skierowany.

1. ŻYCIORYS BPA TEODORA BENSCHA

Bp Teodor Bensch urodził się 13 marca 1903 r. w Buku w diecezji poznańskiej. Rodzice, Józef i Kazimiera z Trzczańskich, krótko opiekowali się synem. Matka zmarła bardzo wcześnie. Ojciec był z zawodu dentystą technikiem. Umarł, gdy mały Teodor miał iść do szkoły. Wychowywał się więc przyszły biskup jako sierota. Pozostawał po opieką ks. prob. Włodarczyka, którego zawsze wspominał jako swojego wielkiego dobroczyńcę i wychowawcę. Chrzest św. otrzymał w Buku 22 marca 1903 r., a sakrament bierzmowania 28 października 1917 r. w Słupi z rąk bpa pom. poznańskiego Pawła Jedzinka.

Do szkoły podstawowej uczęszczał w Bruczkowie, a do gimnazjum - najpierw w Grodzisku Wlkp., następnie w Poznaniu do gimnazjum im. Marcinkowskiego i wreszcie w Lesznie, gdzie uzyskał świadectwo maturalne 1 czerwca 1923 r.

Z dniem 17 listopada 1923 r. rozpoczął studia na Uniwersytecie w Poznaniu na wydziale prawno-ekonomicznym. Ukończył je z tytułem magistra praw w dniu 28 czerwca 1927 r.

Idąc za głosem powołania, wstąpił do Seminarium Duchownego. Studia filozoficzne odbywał w Gnieźnie, a studia teologiczne w Poznaniu. Tonsurę otrzymał 17 listopada 1928 r., subdiakoniat 12 lipca 1931 r., diakonat 11 października 1931 r., a święcenia kapłańskie 12 czerwca 1932 r. w katedrze poznańskiej z rąk ks. kard. A. Hlonda.

Przełożeni wydali o nim bardzo dobre świadectwo, określając jego charakter jako dojrzały, odpowiedzialny, ułożony, solidny, a zdolności jako wybitne, dlatego nadaje się do pracy w dużej parafii lub w szkolnictwie.

Pracował jako wikariusz parafii św. Mikołaja w Lesznie Wlkp. od 1 lipca 1932 r. 30 września 1933 r. został zwolniony z obowiązków wikariusza i skierowany na dalsze studia w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Stopień magistra prawa kanonicznego uzyskał 18 czerwca 1935 r., zaś stopień doktora prawa kanonicznego 9 czerwca 1936 r., broniąc pracy pt. "Wpływ chorób umysłowych na ważność zgody małżeńskiej" Praca została wydana drukiem, a jej bardzo pozytywna recenzja znajduje się w niemieckim czasopiśmie "Archiv für catholisches Kirchenrech" 110/1938/310-311. Z wielkim sukcesem ukończone studia uniwersyteckie były dla kardynała A. Hlonda motywem, by tak rokującego nadzieje kapłana wysłać na dalsze studia do Rzymu. Skierowany został na kontynuowanie pracy naukowej i praktyki przy Rocie Rzymskiej i Kongregacji Soboru w latach 1936-37.

Po powrocie z Rzymu objął stanowisko profesora prawa kanonicznego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w 1937 r. Wybuch wojny spowodował, że powrócił do swojej diecezji, gdzie wkrótce został aresztowany i umieszczony w obozie koncentracyjnym pod Poznaniem. Przymusowo deportowany do Generalnej Guberni osiadł w Krężnicy Jarej w pobliżu Lublina i od 7 II 1942 r. prowadził wykłady z prawa kanonicznego i liturgiki w Seminarium Duchownym w diec. lubelskiej i pełnił obowiązki obrońcy węzła małżeńskiego w Sądzie Biskupim w Lublinie.

W 1944 r. udał się do Warszawy i tam prowadził wykłady z prawa kanonicznego na tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich aż do powstania warszawskiego. Po powstaniu powrócił do Lublina do Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Dekretem ks. kard. A. Hlonda z 15 sierpnia 1945 r. został powołany na Administratora Apostolskiego Ziemi Warmińskiej. Potrzeba było wielkiej umiejętności duszpasterskiej, by bez konfliktów pracować na obszarze Administracji, na którym pozostało ponad 100.000 autochtonów. Pracę rozpoczął od ochrony wartości duchowych i materialnych, jakie

pozostały po wielowiekowej działalności Kościoła na tych ziemiach. Dzięki zapobiegliwości Ks. Administratora ocalało wiele cennych dzieł sztuki i zabytków piśmiennictwa. Troszczył się o zdobywanie z różnych diecezji polskich i z zakonów kapłanów do pracy duszpasterskiej, reorganizował sieć parafialną, otworzył w 1946 r. Małe Seminarium Duchowne w Olsztynie, a 1 września 1949 r. Wyższe Seminarium Duchowne - również w Olsztynie³⁹ Niezmordowanie odwiedzał parafie w ramach wizyt pasterskich, by umacniać lud wierny w wierze, a także w przekonaniu, że tu jest ich dom ojczysty i tu potrzeba budować życie Kościoła i życie narodowe. Władze ówczesne z niepokojem obserwowały, jak ich plany ateizacji ludu polskiego stają się bezskuteczne z powodu gorliwej pracy administratorów, kapłanów i rodzin zakonnych na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Dlatego postanowiły usunąć wszystkich ustanowionych 15 sierpnia 1945 r. przez kard. A. Hlonda administratorów. Także Administrator ks. Teodor Bensch 26 stycznia 1951 r. został przymusowo wywieziony z Administracji Warmińskiej. Przez blisko 6 lat pracował w Sekretariacie Prymasa Polski kard. St. Wyszyńskiego.

11 sierpnia 1952 r. został mianowany przez Ojca Świętego Piusa XII Protonotariuszem Apostolskim, czyli infułatem.

W dniu 26 kwietnia - w czasie wizyty Prymasa Stefana Wyszyńskiego ad limina - mianowany biskupem tytularnym Tabuda z przeznaczeniem na rządcę terenów Diecezji Berlińskiej, Wrocławskiej i Prałatury Pilskiej w granicach polskich z siedzibą w Gorzowie. Z powodu sprzeciwu władz nie mógł przyjąć święceń biskupich ani objąć urzędu. Na wyraźne polecenie Ojca Świętego konsekracja odbyła się 21 września 1954 r. w kaplicy arcybiskupiego pałacu w Poznaniu, z rąk ks. arcybiskupa Walentego Dymka i współkonsekratorów: bpa Franciszka Jedwabskiego i bpa Lucjana Bernackiego, z zachowaniem całkowitej dyskrecji⁴⁰

Pismem ks. Prymasa S. Wyszyńskiego z 1 grudnia 1956 r., został skierowany, jako biskup tytularny Tentyris i jego specjalny delegat, z uprawnieniami biskupa rezydencjalnego do Gorzowa Wlkp. Objął urządowanie przez zastępcę w osobie ks. dra Władysława Sygnatowicza 6 grudnia 1956 r. 15 grudnia 1956 r. przybył do Gorzowa Wlkp., po drodze nawiedzając sanktuarium Matki Bożej Rokitniańskiej Patronki

---

³⁹ Por. J. Jestadt. Ks. biskup Teodor Bensch - organizator życia religijnego na Warmii. GWK 1995 nr 1 s. 320-328.

⁴⁰ Por. Życiorys J.E. Ks. Biskupa dr. Teodora Bensch. GWK 1957 nr 1 s. 9-10.

Ordynariatu Gorzowskiego. Ingres do katedry gorzowskiej odbył się 16 grudnia 1956 r.

5 lutego 1957 r., w drodze z Gorzowa do Koszalina, w odległości 20 km od Szczecina, samochód wiozący bpa Teodora Benscha uległ wypadkowi, wskutek czego złamał ramię prawej ręki. Blisko dwa miesiące musiał przebywać w szpitalu.

2. PRZYBYCIE DO DIECEZJI GORZOWSKIEJ

Data objęcia obowiązków pasterskich w Ordynariacie Gorzowskim wyznaczona była na dzień 6 grudnia 1956 roku. Niestety nie mógł przybyć Ordynariusz osobiście. W Jego zastępstwie urzędowanie w Ordynariacie Gorzowskim przejął od Administratora Apostolskiego ks. Zygmunta Szelażka ks. dr Władysław Sygnatowicz - wikariusz generalny.

Nadszedł oczekiwany przez diecezjan dzień 15 grudnia 1956 r. dzień przybycia do Gorzowa Wlkp. pierwszego w dziejach tego miasta biskupa. O godz. 10.30 odezwały się dzwony w ponad 1500 kościołach ordynariatu. Miasto Gorzów Wlkp. było odświętnie ozdobione z wieloma bramami powitalnymi z napisem "Serdecznie witamy ks. Biskupa"

Uroczystości ingresu odbyły się w niedzielę 16 grudnia 1956 r. o godz. 10.00. Przy katedrze zgromadziło się około 20000 wiernych. Tylko mała część mogła wejść do świątyni, pozostali uczestniczyli w uroczystości wsłuchując się w głos płynący z głośników.

Słowa powitania w imieniu diecezji wygłosił ks. oficjał dr Józef Michalski. Bp Ordynariusz odprawił Mszę św. Po Ewangelii wygłosił słowo Boże o Kościele i jego więzi z narodem, o obecności Boga z nami i mocy naszej w Bogu. Mówił m.in.: "Kościołowi przybywa lat, ale nie starości. Kościół doczekał się lat blisko dwa tysiące, mimo to jest matką bez zmarszczek, jest matką nieustannie młodą, wiecznie płodną (...) Ojczyzna nasza droga jest w objęciach Kościoła prawie tysiąc lat. Te dwie rzeczywistości Kościół i Naród splotły się w dziejach z sobą jak matka z dzieckiem (...) Spróbuj wyrwać dziecko z objęć matki, a przekonasz się, że rączki dziecka jeszcze mocniej oplotą jej szyję (...)"⁴¹ Na temat swojego przybycia do Ordynariatu Gorzowskiego i nadziejach z tym związanych powiedział: "Kilka tygodni temu uspokajał moje obawy przed objęciem rządów w Gorzowie pierwszy rządcą kościelny tej ziemi tymi słowy pełnymi mocnego przekonania: «nabierz odwagi, idź, a nie bój się, bo

⁴¹ Por. Kazanie J.E. Ks. Bp Dr Teodora Benscha podczas ingresu. Tamże s. 34 n.

zastaniesz tam złoty lud, wrośnięty w Chrystusa wszystkimi nerwami i żyłami, lud gotów na wszystko w obronie wiary»⁴²" Po Mszy św. długo wierni śpiewali przed katedrą na cześć swojego Arcypasterza.

Agapa odbyła się w Seminarium Duchownym przy ul. Warszawskiej⁴³

3. PASTERZ ORDYNARIATU GORZOWSKIEGO

Po doświadczeniach 6 lat pracy w Administracji Apostolskiej na Warmii, bp Teodor Bensch wiedział, że niemal 100 procent powodzenia jego pracy pasterskiej zależy od ilości i jakości duchowieństwa. Dlatego w tym kierunku chciał pójść w programowaniu dalekosiężnym pracy ewangelizacyjnej. Zdawał sobie sprawę, że biskup powinien mieć bezpośredni kontakt z kapłanami. Służą temu celowi nie tylko wizytacje, bierzmowania i odwiedziny kapłanów Kurii Biskupiej, ale także kontakt przez wydawane instrukcje, materiały formacyjne i duszpasterskie dla kapłanów. Wiedział, że z powodu rozległego terytorium nie będzie mógł odwiedzić każdego kapłana co roku, dlatego też postanowił zaraz na początku swej pracy wznović, zamknięte w 1951 r., pismo urzędowe Kurii Biskupiej pod zmienionym tytułem: "Gorzowskie Wiadomości Kościelne" Sam też starał się pilnować redagowania każdego numeru tego pisma⁴⁴

Po przeżyciu uroczystego jubileuszu 25-lecia kapłaństwa w Paradyżu w gronie ponad 600 młodzieży duchownej z Seminarium Wyższych i Niższych i po wcześniejszym spotkaniu z młodymi kapłanami 24 kwietnia 1957 r, postanowił wydać obszerny list pasterski o kapłaństwie. Już 5 czerwca 1957 r. list był oddany do rąk kapłanów i wiernych.

Po zapoznaniu się z sytuacją administracyjnego podziału parafii dążył do usprawnienia działalności duszpasterskiej. Dlatego erygował aż 45 nowych parafii. Bolał, że z braku kapłanów nie może zorganizować lepszej sieci parafialnej w Ordynariacie.

---

⁴² Tamże s. 37.

⁴³ Por. J. Anczarski. Uroczysty ingres J.E.Ks. Biskupa Dr Teodora Bensch. Tamże s. 38-47.

⁴⁴ K. Łabiński. Działalność Ks. Bpa Dra Teodora Bensch w diecezji gorzowskiej. GWK 1958 nr 2 s. 89.

Powrót katechizacji do szkół⁴⁵ uwrażliwił bpa T. Benschę na dzieło ewangelizacji dzieci i młodzieży przez katechezę. Ordynariat winien bowiem obsłużyć katechizacją ponad pół miliona dzieci i młodzieży. Z powodu braku kapłanów trudno było zapewnić katechezę we wszystkich szkołach. Był to największy ból Biskupa Ordynariusza. Dlatego zwizytował Kurs Katechetyczny w Szczecinku i starał się go rozbudować. W Rokitnie utworzył roczny Kurs Katechetyczny i oddał go pod opiekę Sióstr Salezjanek. Z wielkim trudem organizował Studium dla Nauczycieli Religii w Gorzowie. Powołał do życia organizujący się Kurs Katechetyczny dla sióstr zakonnych w Słupsku pod kierunkiem Sióstr Urszulanek. Zadbął również o poziom nauczania religii w szkołach - w tym celu mianował 42 powiatowych wizytatorów nauki religii, 2 wojewódzkich i jednego diecezjalnego. Przy Wydziale Nauki Katolickiej utworzył Radę złożoną z 10 członków. Troszczył się również o młodzież pozaszkolną i akademicką.

Zauważał ludzi biednych i cierpiących. Dlatego wydał instrukcję duszpasterską dla kapłanów: "Ożywienie akcji chrześcijańskiego miłosierdzia", w której podał zasady doktrynalne i wskazania praktyczne prowadzenia dzieł miłosierdzia chrześcijańskiego w parafiach⁴⁶

Bolał też nad opustoszałymi kościołami, które nie mogły być oddane do kultu Bożego, gdyż potrzeba było dużych nakładów finansowych na ich odbudowę czy remonty. Dlatego w "Odezwie w sprawie odbudowy zniszczonych kościołów" wydanej 8 września 1957 r. woła: "Stwórzmy diecezjalny fundusz ratowania zniszczonych kościołów(...)"⁴⁷ Podaje też sposób konkretny zbierania ofiar na ten cel w postaci składki w całej diecezji w dniu Wszystkich Świętych każdego roku.

Wiele też zmian dokonał biskup w zakresie kierowania Ordynariatem. Dla uporządkowania granic parafii i uwidocznienia działających w Ordynariacie instytucji zarządził przygotowania trzeciego w historii Administracji schematyzmu. Uzpełnił i powiększył Radę Konsultorów Diecezjalnych do 12 osób, reaktywował Radę Wydziału Duszpasterskiego i Radę Wydziału Nauki. Wydał też - jak na jeden rok pasterzowania - wiele listów pasterskich i innych pism o charakterze administracyjnym czy duszpasterskim. Na szczególną uwagę zasługują

---

⁴⁵ Por. Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 8 grudnia 1956 r. (Nr GM 1-3269/56) w sprawie nauczania religii w szkołach. GWK 1957 nr 1 s. 13 n.

⁴⁶ Por. tamże s. 333-336.

⁴⁷ Por. tamże s. 551-553.

dokumenty: Pierwsze orędzie do Duchowieństwa i Wiernych⁴⁸, Słowno pasterskie do zakonnic diecezji⁴⁹, Instrukcja dla delegatów Sądu Duchownego dotycząca postępowania przy przesłuchaniach w procesach sądowych⁵⁰, Orędzie pasterskie o potrzebie szczególnej trzeźwości w okresie Wielkiego Postu⁵¹, Odezwa do rodziców dzieci szkolnych⁵², Program pracy duszpasterskiej w pierwszym roku Wielkiej Nowenny przed Millenium⁵³, XIII Tydzień Miłosierdzia wraz z instrukcją⁵⁴, Rozporządzenie w sprawie egzaminów kapłańskich⁵⁵, Konferencje dekanalne w r.1958⁵⁶

Intensywna praca, problemy ze zdrowiem po złamaniu ręki i nawał spraw, jakie wziął na siebie oraz ich głębokie przeżywanie sprawiło, że w czasie kazania wygłaszanego po Ewangelii św. 25 grudnia 1957 r. w kościele Królowej Korony Polskiej w Szczecinie, nastąpił atak serca. Mszę św. dokończył, ale bez śpiewu, gdyż nie miał sił. Po Mszy św. lekarz stwierdził klasyczny zawał serca. Był pod stałą kontrolą lekarzy. Wydawało się, że powraca do zdrowia, gdy 7 stycznia 1958 r. ponowił się atak serca. Tym razem nie można było uratować życia ks. biskupa. Spokojnie odszedł do Pańa w czasie, kiedy kończył opowiadać radosne wspomnienia z lat dzieciennych o swoich uroczystościach i Komunii św.

4. OSTATNIA DROGA

Pogrzeb odbył się w Gorzowie Wlkp., 11 stycznia 1958 r. w sobotni dzień o godz.11.00 Mszę św. żałobną w intencji zmarłego Biskupa Ordynariatu Gorzowskiego - śp. dra Teodora Bensch - odprawił bp Antoni Baraniak, delegat ks. Prymasa Stefana Wyszyńskiego i Konferencji Episkopatu Polski.

Na polecenie Prymasa Polski trumna z ciałem pierwszego Biskupa Ordynariatu Gorzowskiego została złożona w przedsionku katedry gorzowskiej. Tak oto swoją krótką, ale jakże owocną pracą pasterską

---

⁴⁸ Por. tamże s. 4-9.

⁴⁹ Por. tamże s. 67-69.

⁵⁰ Por. tamże s. 72-76.

⁵¹ Por. tamże s. 129 n.

⁵² Por. tamże s. 400 n.

⁵³ Por. tamże s. 503-510.

⁵⁴ Por. tamże s. 511-516.

⁵⁵ Por. tamże s. 516-522.

⁵⁶ Por. tamże s. 675-681.

i obecnością cielesnych szczątków w katedrze gorzowskiej, bp Teodor Bensch stał się kamieniem węgielnym młodej diecezji.

V. Bp Wilhelm PLUTA - pierwszy biskup Diecezji Gorzowskiej (* 9 stycznia 1910 r. + 22 stycznia 1986 r.)

Urodził się w Kochłowicach 10 stycznia 1910 r. Ojciec, Piotr Pluta, był górnikiem w kopalni Wirek. Liczna rodzina - 9 dzieci, borykała się z trudnościami materialnymi. Bardzo pobożna matka, Agnieszka, zabiegała o religijne wychowanie dzieci. Ojciec miał duży autorytet wśród górników. Na formację duchową Wilhelma wpływali szczególnie proboszczowie: ks. Ludwik Tunkel i następca jego, ks. Franciszek Szulc.

Kończył studia teologiczne w Seminarium Śląskim w Krakowie. Został wyświęcony na kapłana w katedrze katowickiej 24 czerwca 1934 r. przez bpa Teodora Bromboszcza.

Do 1949 r. pracował jako katecheta i pedagog w Bielsku Białej. W czasie wojny był najpierw wikariuszem w Kochłowicach, potem w Chorzowie w parafii św. Antoniego, a w 1942 r. został zamianowany administratorem parafii Leszczyny. W 1945 r. został przeniesiony do Nowej Wsi - Wirek, a w 1946 r. do Koszęcina, w 1948 r. do Lublińca, zaś od 1951 r. pracował w parafii św. Józefa w Zależu z obowiązkiem prowadzenia kursu duszpasterstwa praktycznego dla neoprezbiterów. Na wiosnę 1958 r. rozpoczęte były starania ze strony Rektoratu KUL-u, by zaangażować ks. dra W. Plutę do wykładów teologii pastoralnej w Uczelni.

4 lipca 1958 r. został mianowany przez Ojca Świętego Piusa XII biskupem dla Ordynariatu Gorzowskiego, otrzymując stolicę tytularną Leptis Magna.

Do Gorzowa Przybył 6 września, a konsekrację otrzymał z rąk kard. St. Wyszyńskiego 7 września 1958 r. w katedrze gorzowskiej.

Przeżywał dwa ważne dla diecezji wydarzenia: z dniem 25 maja 1967 r. Kongregacja Konsystorialna podniosła Ordynariat Gorzowski do rangi administracji apostolskiej zależnej bezpośrednio od Stolicy Świętej; następnie Papież Paweł VI bullą *Episcoporum Poloniae coetus* z dnia 28 czerwca 1972 r. ustanowił na Ziemiach Zachodnich nowe diecezje z dotychczasowej administracji apostolskiej, a mianowicie: Gorzowską z siedzibą w Gorzowie Wlkp., Szczecińsko-Kamińską z siedzibą w Szczecinie i Koszalińsko-Kołobrzeską z siedzibą w Koszalinie.

Papież Paweł VI bullą *Cathedralia Collegia* z dnia 27 listopada 1973 r. ustanowił kapitułę katedralną.

1. POSŁUGA W KOŚCIELE POWSZECHNYM

Bp W. Pluta brał udział w Soborze Watykańskim II. Dwukrotnie zabierał głos na sesji plenarnej.

Uczestniczył w 1980 r. w VI sesji Synodu Biskupów na temat małżeństwa i rodziny w życiu Kościoła i świata jako delegat Konferencji Episkopatu Polski. W obradach synodu był bardzo aktywny, gdyż zabierał kilkakrotnie głos, a swoje obszernie opracowania na temat formacji małżonków do dojrzałości chrześcijańskiej złożył w sekretariacie synodu.

2. POSŁUGA W KOŚCIELE KATOLICKIM W POLSCE

W trzy dni po konsekracji został mianowany przez Prymasa St. Wyszyńskiego członkiem Komisji Duszpasterskiej Episkopatu⁵⁷ Pracował w niej bardzo aktywnie aż do końca życia.

Przez jedną kadencję był przewodniczącym Komisji ds. Duszpasterstwa Rodzin /1965-1970/.

W latach 1975-1980 pracował w Komisji Episkopatu ds. Duchowieństwa.

Brał czynny udział w sesjach plenarnych Konferencji Episkopatu Polski. Zabierał głos na każdej konferencji i to kilkakrotnie. Biskupi z wielką uwagą słuchali uwag i własnych przemyśleń na tematy życia wewnętrznego, metod duszpasterskich, formacji laikatu itp.

Wygłaszał wykłady na zjazdach, sympozjach i często wygłaszał rekolekcje do kapłanów w różnych diecezjach, a także do księży studentów w Rzymie.

C. POSŁUGA W KOŚCIELE GORZOWSKIM

1- Funkcja nauczycielska

Ks. bp W. Pluta zainicjował styl wizytacji pasterskich, w ramach których przewidziane były odwiedziny we wszystkich kościołach, słowo Boże, spotkania z grupami modlitewnymi, zawodowymi itp. Najczęściej wizytacja zaczynała się w piątek po południu i trwała do niedzieli do obiadu w jednej parafii, a w następnej parafii zaczynała się w niedzielę po południu i trwała przez cały poniedziałek. W pierwszych latach duszpasterzowania, gdy odległości były bardzo duże do dekanatów

---

⁵⁷ Por. Pismo nominacyjne z 10 września 1958 r. N. 5185/58/P.

odległych, jak np. Bytów, Lębork, Słupsk, wyjeżdżał na wizytacje na 10 dni z dwoma niedzielami włącznie.

Głoszenie słowa Bożego realizował również przez listy pasterskie, orędzia, komunikaty itp. W sumie nauczanie pasterskie bpa W. Pluty obejmuje około 1300 stron maszynopisu. Nie ma problemu, którego by nie dotknął w nauczaniu. Akcent szczególny położony był jednak na świętość rodziny i kapłaństwa.

Nauczał również przez opracowywanie materiałów duszpasterskich dla duszpasterzy, a także publikacje książkowe i artykuły naukowe, i duszpasterskie.

2- Funkcja kapłańska

Troska o owocne sprawowanie sakramentów św. uwidaczniała się we współpracy z członkami Komisji Duszpasterstwa Ogólnego w opracowaniu dzieła zbiorowego "Sakramenty św. w duszpasterstwie"

Po Soborze Watykańskim II opracowywał materiały duszpasterskie, które miały duszpasterzom ułatwić owocne wprowadzenie w życie nowych ksiąg liturgicznych do sprawowania sakramentów św.

Będąc człowiekiem żarliwej modlitwy, bardzo zabiegał o rozmodlenie kapłanów i wiernych. W tym celu starał się utworzyć dom rekolekcyjny w sanktuarium Maryjnym w Rokitnie, po likwidacji przez władze świeckie tamtejszego domu formacji i przeznaczeniu go na dom dla dzieci niepełnosprawnych. Radował się, gdy w 1974 r. mógł oddać do użytku część plebanii w Rokitnie na taki dom. Szczęśliwy był wtedy, gdy z okazji uroczystości 25-lecia biskupstwa mógł poświęcić uroczyście dom rekolekcyjny w Rokitnie, który może pomieścić równocześnie 100 rekolektantów.

3- Funkcja pasterska

Znajomość teoretyczna i praktyczna duszpasterstwa ułatwiała biskupowi W. Plucie programowanie i realizację duszpasterstwa w diecezji. Idąc po linii programu duszpasterskiego ogólnopolskiego, starał się w okresie ferii wakacyjnych, na podstawie materiałów Komisji Duszpasterskiej Episkopatu, opracowywać program dostosowany do warunków własnej diecezji. Tak przepracowany program przedstawiał kapłanom na kursie duszpasterskim, który organizowany był w gmachu Seminarium Duchownego w Paradyżu pod koniec sierpnia każdego roku.

Troszczył się o formację duszpasterską kapłanów. W tym celu organizował konferencje rejonowe, w ramach których sam prowadził obszernie wykłady na temat nowoczesnych metod duszpasterzowania.

Podobnie czynił wobec kleryków, do których przybywał każdego miesiąca, by wygłaszać konferencje ascetyczne w czasie miesięcznych dni skupienia. Wygłaszał konferencje na rekolekcjach dla różnych grup świeckich katolików.

Celem usprawnienia pracy duszpasterskiej opracowywał dla kapłanów tzw. "Rozporządzenia duszpasterskie L". Dotyczyły one aktualnych problemów duszpasterskich, np. konferencji dla rodziców przed chrztem, kursów przedmażeńskich, przygotowania do sakramentu bierzmowania, formacji służby liturgicznej ołtarza.

D. TRAGICZNA ŚMIERĆ I POGRZEB

Zginął w wypadku samochodowym w drodze na spotkanie z kapłanami na trasie Świebodzin-Krosno Odrz. 22 stycznia 1986 r. w godzinach przedpołudniowych. Pogrzeb odbył się w katedrze gorzowskiej 27 stycznia 1986 r. Z udziałem ks. Prym. J. Glempa, kardynałów, arcybiskupów i biskupów, wielkiej rzeszy kapłanów, sióstr zakonne i kilkudziesięciu tysięcy wiernych. Ciało złożone zostało w grobowcu wymurowanym w przedsionku katedry gorzowskiej.

VI. Bp Józef MICHALIK - Biskup Diecezjalny (* 20 kwietnia 1941 r.)

Ur. się 20 kwietnia 1941 r. w Zambrowie, diec. Łomżyńska. Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Łomży, otrzymał święcenia kapłańskie 23 maja 1964 r. Z rąk ks. bpa Czesława Falkowskiego. Studiował teologię dogmatyczną na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, następnie na Angelicum w Rzymie. Po powrocie z Rzymu w 1972 r. pracował w Kurii Biskupiej i wykładał w seminarium teologię dogmatyczną i homiletykę oraz redagował miesięcznik diecezjalny. W marcu 1978 r. powrócił do Rzymu na stanowisko rektora Kolegium Polskiego. Pracował jako członek Papieskiej Rady ds. Świeckich w sekcji młodzieżowej. 4 października Ojciec Święty Jan Paweł II mianował go biskupem diecezjalnym Diecezji Gorzowskiej. Sakrę otrzymał z rąk Ojca Świętego w Bazylice Św. Piotra w Rzymie 16 października 1986 r. Urząd objął 20 października 1986 r. Ingres do katedry gorzowskiej odbył się 30 listopada 1986 r.

1. POSŁUGA W KOŚCIELE POWSZECHNYM

Na płaszczyźnie Kościoła powszechnego: Ojciec Święty Jan Paweł II mianował bpa J. Michalika członkiem grupy roboczej przy Sekretariacie Synodu Biskupów Europy, w którym to synodzie uczestniczył w 1991 r. Od 1990 r. jest konsultorem Papieskiej Rady ds. Świeckich, a od r. 1991 - członkiem Papieskiej Rady ds. Dialogu z Niewierzącymi.

2. POSŁUGA W KOŚCIELE KATOLICKIM W POLSCE

Od r. 1986 pełni w Episkopacie funkcje: przewodniczącego Komisji ds. Duszpasterstwa Akademickiego, wiceprzewodniczącego Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Ogólnego, wiceprzewodniczącego Komisji Episkopatu ds. Świeckich.

3. POSŁUGA W KOŚCIELE GORZOWSKIM

W dwóch kierunkach szła praca: w administracyjno-budowlanym i formacyjno-duszpasterskim.

W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej ks. bp J. Michalik odnowił kurię w Gorzowie, rezydencję i Seminarium Duchowne, przygotował i urządził kurię biskupią i dom biskupi w Zielonej Górze, pomagał znacznie w adaptacji domu stojącego w ogrodzie seminaryjnym i domu plebanijnego w Zielonej Górze na domy rekolekcyjne, zapoczątkował budowę Domu Księży Emerytów itp.

Na mocy bulli "Totus Tuus Poloniae Populus" z 25 marca 1992 r. dokonana została reorganizacja diecezji gorzowskiej. Otrzymała ona nazwę: zielonogórsko-gorzowska z siedzibą w Zielonej Górze. Bp J. Michalik przeniósł się pod koniec grudnia 1992 r. do Zielonej Góry, a Kuria Biskupia zaczęła pracować w Zielonej Górze od 15 lutego 1993 r.

W dziedzinie duszpasterskiej do bardzo znaczących dla życia duchowego diecezji prac trzeba zaliczyć przygotowanie i realizację koronacji Cudownego Obrazu Matki Bożej Rokitniańskiej, nawiedzenie Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej, rozbudowanie grup i zespołów, szczególnie Grup Przyjaciół Paradyża i in. Odznaczał się szczególnym zatroskaniem o Seminarium Duchowne, o powołania kapłańskie i zakonne, o formację intelektualną, pastoralną i duchową profesorów i alumnów. Korzystając z bogatego doświadczenia, jakie nabył w pracach w Papieskiej

Radzie ds. Świeckich w sekcji młodzieżowej, poświęcał wiele uwagi duszpasterstwu młodzieży.

Opracował i wydał do wiernych świeckich i do kapłanów wiele listów pasterskich, z których passusy zostały opublikowane w książce "Przypatrzcie się bracia powołaniu waszemu"⁵⁸

Ks. bp J. Michalik zainicjował Diecezjalne Dni Młodych w Niedzielę Palmową od 1987 r., wydawanie oficjalne diecezjalnego pisma "Aspekty" i Instytut Formacji Świeckich w Gorzowie Wlkp.

17 kwietnia 1993 r. Ojciec Święty Jan Paweł II zamianował ks. bpa J. Michalika arcybiskupem archidiecezji przemyskiej.

VII. Bp Adam DYCZKOWSKI

(* 17 września 1932 r.)

Ks. bp Adam Dyczkowski urodził się 17 września 1932 r. w Kętach, w diec. krakowskiej. Po ukończeniu seminarium we Wrocławiu, otrzymał święcenia kapłańskie z rąk ks. bpa B. Kominka 23 czerwca 1957 r. Studiował filozofię przyrody w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Był profesorem filozofii w Seminarium Wrocławskim i duszpasterzem akademickim.

Otrzymał nominację na biskupa pomocniczego 21 września 1978 r., a konsekrowany został 26 listopada 1978 r. Mianowany biskupem pomocniczym w Legnicy 25 marca 1992 r.

17 lipca 1993 r. Ojciec Święty Jan Paweł II mianował go biskupem diecezjalnym Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej. 19 lipca 1993 r. bp Adam Dyczkowski przejął kierowanie diecezją.

Ingres do katedry gorzowskiej odbył się 5 września 1993 r., a ingres do konkatedry w Zielonej Górze odbył się 12 września tegoż roku.

POSŁUGA W KOŚCIELE ZIELONOGÓRSKO-GORZOWSKIM

W okresie czterech lat kierowania diecezją gorzowską odbyły się znaczące dla Jej życia wydarzenia zainicjowane przez ks. bpa A. Dyczkowskiego. Na szczególną uwagę zasługują: zorganizowanie i Diecezjalnego Kongresu Rodziny pod hasłem "Rodzina Bogiem silna, kraj silny rodziną" w dniach 12-14 maja 1994 r. Kongres odbywał się równocześnie w trzech ośrodkach: Gorzowie, Głogowie i Zielonej Górze.

⁵⁸ J. Michalik. Przypatrzcie się bracia powołaniu waszemu. Gorzów 1991 s. 236.

Rok Rodziny był okazją do rozbudowania na teren całej diecezji Stowarzyszenia Rodzin Katolickich. Ksiądz bp A. Dyczkowski zainicjował Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży (22 VII 1994 r.), Akcję Katolicką (27 XI 1994 r.) i wiele innych działań dla rozbudzenia świadomości kościelnej świeckich wierzących i ich odpowiedzialności za chrześcijańskie oblicze działalności kulturalnej, społecznej i politycznej katolików. Bp Adam Dyczkowski opiera posługę pasterską na 48-letniej pracy swoich poprzedników. Dlatego zabiegał o nadanie szczególnie uroczystego charakteru uroczystościom 50-lecia Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wlkp. Uroczystości te odbyły się w Gorzowie Wlkp., 20 sierpnia 1995 r. Z udziałem ks. Prym. J. Glempa, kard. H. Gulbinowicza i biskupów metropolii Szczecińsko-Kamieńskiej i sąsiednich diecezji i wielotysięcznej rzeszy wiernych.

D. WIKARIUSZE KAPITULNI I ADMINISTRATORZY APOSTOLSCY

I. Ks. inf. dr Józef MICHALSKI

(* 28 lutego 1911 r.)

Ks. Infułat urodził się 28 lutego 1911 roku w Kompiełu, pow. Konin, w woj. poznańskim. 3 czerwca 1939 r. otrzymał święcenia kapłańskie z rąk kard. A. Hlonda. Po tułaczce wojennej w Generalnej Guberni powrócił do Gniezna i otrzymał pracę jako proboszcz parafii. Równocześnie studiował w KUL-u na wydziale prawa kanonicznego. Pismem z 1 października 1948 r. kard. Hlond skierował ks. mgra J. Michalskiego do pracy na terenie Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wlkp. Pełnił funkcję kanclerza Kurii Biskupiej. Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora prawa kanonicznego 1 kwietnia 1949 r. był przygotowany do poświęcenia się pracy na odpowiedzialnym stanowisku. Ks. Administrator E. Nowicki mianował ks. dra J. Michalskiego oficjałem utworzonego dzień wcześniej 29 października 1950 r. Sądu Biskupiego. Miesiąc wcześniej został zwolniony z funkcji kanclerza Kurii Biskupiej. Z dniem 7 lipca 1951 r. został inkardynowany do Administracji Apostolskiej.

Po śmierci bpa Teodora Bensch'a pełnił posługę Wikariusza Kapitulnego od 7 stycznia do 6 września 1958 r.

Po objęciu Ordynariatu przez bpa W. Plutę pełnił do 1 marca 1994 r. funkcję oficjała Sądu Biskupiego w Gorzowie Wlkp. Na własną prośbę

został z niej zwolniony przez bpa A. Dyczkowskiego. Nadal jest kapelanem Sióstr Maryi Niepokalanej w Gorzowie.

II. Bp Paweł SOCHA C.M.

(* 10 stycznia 1935 r.)

Bp Paweł Socha urodził się 10 stycznia 1935 r. w Wojśławicach, pod Radomiem, w diec. sandomierskiej /obecnie radomskiej/. Święcenia kapłańskie otrzymał w kościele Księży Misjonarzy w Krakowie na Stradomiu z rąk ks. abpa Eugeniusza Baziaka 22 maja 1958 r. Studiował w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na Wydziale Teologicznym - teologię fundamentalną. Od 1962 r. pracował w Seminarium Duchownym w Gościkowie-Paradyżu jako wykładowca teologii fundamentalnej, teologii dogmatycznej, religioznawstwa i ekumenizmu.

16 listopada 1973 r. Ojciec Święty Paweł VI mianował go biskupem pomocniczym bpa W. Pluty. Święcenia biskupie otrzymał w katedrze gorzowskiej z rąk Ks. Kard. Karola Wojtyły 26 grudnia 1973 r.

1. POSŁUGA W KOŚCIELE POWSZECHNYM

Od 1982 r. pełni funkcję dyrektora krajowego Unii Apostolskiej Kleru i co trzy lata bierze udział w międzynarodowych sesjach dyrektorów krajowych. Od 1985 r. należy do Międzynarodowego zarządu Unii Apostolskiej Kleru i uczestniczy w posiedzeniach tej rady.

W 1990 r., jako delegat Konferencji Episkopatu Polski, brał udział w VIII Synodzie Biskupów w Rzymie, który obradował na temat formacji kapłańskiej.

2. POSŁUGA W KOŚCIELE W POLSCE

Pracował kolejno w różnych komisjach Episkopatu Polski jako członek: Komisji Episkopatu *Justitia et Pax* (1975-1978); Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Akademickiego (1980-1989), Komisji Episkopatu ds. Ateizmu (1980-1989).

Obecnie pracuje jako przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Duchowieństwa (od 1980), jako członek Komisji Episkopatu ds. Seminariów Duchownych (1975-1980 i od 1989); Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Ogólnego (1978).

Jako dyrektor krajowy Unii Apostolskiej Kleru redaguje od 1983 r. czasopismo "Notitiae Unionis Apostolicae" (ukazało się do czerwca 1995 r. 30 numerów). Jako przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Duchowieństwa redaguje pismo tej Komisji pt. "Dobry Pasterz" (ukazało się dotychczas 16 zeszytów).

Od 1994 r. prowadzi wykłady z teologii duchowości w Seminarium Duchownym w Legnicy.

3. POSŁUGA W KOŚCIELE ZIELONOGÓRSKO-GORZOWSKIM

Od 15 stycznia 1973 r. pełni funkcję wikariusza generalnego kolejnych biskupów diecezjalnych: bpa W. Pluty, bpa J. Michalika, bpa A. Dyczkowskiego.

W latach 1975-1978 pełnił funkcję rektora Seminarium Duchownego w Gościkowie-Paradyżu.

Dwukrotnie pełnił funkcję administratora apostolskiego: po śmierci bpa W. Pluty, w dniach od 23 stycznia do 20 października 1986 r. i po przeniesieniu bpa J. Michalika na stolicę arcybiskupią do Przemyśla, w dniach od 23 kwietnia 1993 r. do 19 lipca 1993 r.

W dalszym ciągu prowadzi wykłady w Seminarium Duchownym w Gościkowie-Paradyżu z teologii dogmatycznej /z przerwą w latach 1991-1993/. Od 1988 r. prowadzi wykłady z teologii duchowości w Filii Papieskiego Wydziału Teologicznego w Gorzowie Wlkp.

* * * * *

Trudno w jednym artykule omówić całe bogactwo ewangelizacyjnego posłannictwa rządców administracji, ordynariatu i diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej. Jednak jubileusz 50-lecia powstania Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wlkp. skłania do tego, aby przynajmniej w szkicowej formie ukazać współczesnym, a także potomnym - wielki wkład rządców Kościoła lokalnego Zielonogórsko-Gorzowskiego w dzieło ewangelizacji, budzenia ducha zmysłu Kościoła przez więź religijną ze Stolicą Apostolską i miłości do Ojczyzny, poprzez wierność dla dziedzictwa historycznego narodu polskiego. Wyśpiewane 20 sierpnia 1995 r. na placu przed katedrą gorzowską "Ciebie Boga wysławiamy" najlepiej oddaje hołd wdzięczności Bogu za wielkie rzeczy, które nam uczynił przez gorliwą i pełną oddania posługę pasterską zwiastunów Dobrej Nowiny.